

Górny Śląsk w Polsce Ludowej (III). Wysiedlenia-emigracje-przyjazdy (streszczenie konferencji naukowej)

Dzieje Górnego Śląska w Polsce Ludowej, rozumianego jako region historyczny, który w granicach Polski znajduje się obecnie w ramach województwa opolskiego i śląskiego, były w ostatnich latach przedmiotem różnorodnych badań naukowych, które choć koncentrują się okresie bezpośrednio powojennym, choć nie brakuje już też opracowań sięgających po lata siedemdziesiąte, a nawet do 1989 r.

W tej pierwszej grupie warto wymienić dwa wydania powojennego województwa śląskiego pod redakcją Adama Dziuroka i Ryszarda Kaczmarka czy monografię katowickiego Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego pod redakcją tego pierwszego oraz Adama Dziuby. Do druku jest również przygotowywana monografia województwa katowickiego do 1975 r. oraz kilkuset stronicowa monografia opolskiej „Solidarności” pióra Zbigniewa Bereszyńskiego.

Ciągle duże deficyty można odnotować na polu docierania z tą wiedzą naukową do szerszych kręgów społecznych oraz popularyzowania stanu wiedzy o dziejach Górnego Śląska.

Próba zaradzenia tej sytuacji jest realizowany od kilku lat projekt konferencyjno-wydawniczy pod tytułem „Górny Śląsk w Polsce Ludowej”, który przygotowują wspólnie Stowarzyszenie Instytut Śląski, Państwowy Instytut Naukowy – Instytut Śląski oraz katowicki oddział Instytutu Pamięi Narodowej.

Projekt jest próbą spojrzania z różnorodnych perspektyw na dzieje regionu w Polsce Ludowej (1945-1989), na przykład poprzez przedstawienie najważniejszych aspektów życia politycznego, roli przywódców politycznych i wybitnych osobistości życia społecznego, form i przemian społecznych, wpływu na nie pośpiesznej modernizacji na wzór sowiecki, życia codziennego mieszkańców regionu w systemie totalitarnym i o totalitarnych aspiracjach oraz systemu wartości i przemian mentalnościowych różnych grup mieszkańców.

Punktem wyjścia do sporządzenia tego w miarę pełnego obrazu było odbyte w 2013 r. spotkanie z podtytułem „Przełomy”. Przy tej okazji przyjrano się regionowi w tytułowym okresie z perspektywy ważnych cezur w dziejach Polski i systemu komunistycznego. Kolejną próbę opisu rzeczywistości górnośląskiej w l. 1945-1989 stanowiła sesja poświęcona różnym funkcjom i rolom jednostek w ramach systemu komunistycznego, Polski Ludowej – jego szczególnego przypadku i Górnego Śląska – specyficznego regionu. Odbyła się ona w 2014 r. i nosiła tytuł: „Przywódcy-bohaterowie-wrogowie”. Księgi streszczeń i zapisy dyskusji dostępne są na stronie internetowej Instytutu Śląskiego. W druku znajduje się publikacja nawiązująca do pierwszej konferencji. Artykuły odwołujące się do drugiego spotkania znajdują się w opracowaniu redakcyjnym.

Kolejne, trzecie już spotkanie, zostanie poświęcone różnym formom i kierunkom powojennych migracji i ich wpływie na przemiany społeczne, polityczne i mentalnościowe na Górnym Śląsku. Cały region już w XIX w. był obszarem różnorodnych migracji na i z Górnego Śląska. Wtedy miały one przede wszystkim charakter dobrowolny i ekonomiczny. Dopiero wiek XX i powstanie państw narodowych, a potem tworów totalitarnych doprowadziło do różnorodnych przymusowych migracji, które rozpoczęły się jeszcze przed podziałem regionu w 1922 r. Lawinę takich przymusowych przemieszczeń rozpoczęły Niemcy hitlerowskie w 1939 r., które po 1945 r. doprowadziły do wysiedleń ludności niemieckiej.

Powojenne wędrowki ludów ciągnęły się praktycznie do l. 90 ostatniego stulecia. Dotyczyły one nie tylko ludności niemieckiej i rodzimej, ale także Polaków, Żydów i w pewnej mierze Czechów/Morawców. Obok przymusowych migracji, które w dużej mierze na tle pozostałych ziem polskich stanowiły specyfikę regionu można tutaj również wyróżnić bardziej typowe migracje dla Polski w postaci migracji politycznych czy migracji za pracą.

Te trzy podstawowe typy migracji znajdują swój wyraz w konstrukcji spotkania, które zostało podzielone na cztery sesje. Pierwsza, zatytułowana „Przymusowe przemieszczenia” koncentruje się na takich migracjach, analizując obok wysiedlenia ludności niemieckiej na Wschód i na Zachód także różne etapy tzw. „repatriacji” i oraz powojenne próby usuwania ludności polskiej z Czech. Druga sesja, pt. „Za chlebem i ojczyzną” analizuje dobrowolne przemieszczenia ludności górnośląskiej do Niemiec w ramach poszczególnych etapów akcji łączenia rodzin oraz przyjazdy na Górny Śląsk różnych grup ludności z zagranicy i innych rejonów Polski.

Trzecia sesja podejmuje kwestię „migracji politycznych”. Analizuje ona różne formy usuwania i ucieczki duchownych z regionu oraz naciski na wyjazdy działaczy politycznych. Ostatnia sesja, nosząca tytuł „Górnoślązacy poza Górnym Śląskiem” podejmuje bok tego zagadnienia problem małych grup mieszkańców regionu, w tym Morawców i ludności żydowskiej.

Podobnie jak przy poprzednich konferencjach z tego cyklu spotkanie będzie miało charakter warsztatu i poszczególne referaty będą jedynie wprowadzać do dyskusji i służyć za egzemplifikację pewnej sytuacji jednostkowej. W konferencji będą uczestniczyć reprezentanci różnych środowisk naukowych z regionu i spoza niego: IPN, Instytut Śląski, uniwersytety w Katowicach i Opolu. Celem spotkania jest przedstawienie i przedyskutowanie materiału bazowego do publikacji możliwie w sposób komunikatywny przedstawiającej ten aspekt dziejów Górnego Śląska.